

DERS KİTAPLARI ÜZERİNE

Ders kitabı, öğretimde, öğretimin oluşmasını sağlayan bir araçtır. Esasında «öğretim çevresinin bir parçası olan ders kitabı, bazı hallerde, öğretimi amacına yönelten ve «öğrenci», «çevre», «metot» gibi öğretimin temel öğelerini bu amaç uğruna harekete geçiren «öğretmen» yerine geçer. Öğrencinin her an öğretmenle bulunmasının mümkün olamayacağı dikkate alınır, ders kitabının önemi kendiliğinden anlaşılır. Kaldı ki, birçok hallerde iyi hazırlanmış ders kitapları öğretmene de yol gösterir. Böyle kitaplar, bir öğretmenin bilmediği, yahut bilse de uygulayamayacağı öğretim ilke ve tekniklerini yazarının uzun denemelerinin bir sonucu olarak, konu üzerinde uygun bir biçimde uygulanmasını sağlarlar. Genellikle, son zamanlarda «programlanmış öğretim» (programmed teaching) adı verilen öğretim metodu bu amaca yönelmiştir. Bu metotta öğretim ve bunun değerlendirilmesi, öğrencinin kendi etkinliği ile olmaktadır. Bu metoda göre hazırlanmış bir kitap öğrenciyi konu ile ilgili belirli bir davranış değişikliğine yöneltmekte ve zihnini bu yönde çalıştırmasına imkân vermektedir.

Öğrenciye hazır bilgi vermek amacını güden ders kitapları, ne kadar mükemmel hazırlanırsa hazırlansın, öğrenciyi bir çeşit zihin tembelliğine sürüklediği için, artık pedagoji çevrelerinde tutunmamaktadır. Böyle kitaplar, ister istemez, öğrenciyi, ezberciliğe ve giderek de ortaçağın zihniyeciliğine götürür.

Öğrenci, üzerinde çalıştığı konuyu gerçekten öğrenmişse, o konu ile ilgili hayatı bir problemi çözebilir. «Problem çözmek», etkin bir davranış biçimidir. Bu davranış, en iyi olarak problem çözmeye dayanan veya onunla birlikte yürüyen bir öğretimle gerçekleşebilir. Düşünerek, konunun «neden» veya «niçin»lerine inilerek yapılan bir öğretim yerine, bilgiyi ezberlemeye veya hazır almaya alışmış bir kimseden, düşünmeye dayanan bir «problem çözme» davranışı beklenemez. Fiziksel bilimlerle ilgili bir problemin, aradan çok zaman geçtikten sonra bile, çözülebilir olması, öğretiminin zorunlu olarak yukarıda anlatılan biçimde yapılmasındandır. Sosyal bilimlerle ilgili derslerin öğretim metodunun da —hiç değilse— aynı esaslar çerçevesinde ele alınması gerekir. Şu farkla ki, fiziksel bilimlerde «kanunlar»a ulaşılmasına karşılık, sosyal bilimlerde «ilkeler»e ulaşılır.

Bugün ders kitaplarının pek çoğu «hazır bilgi» verme esası üzerine düzenlenmiştir. Bazılarında, dersin baş tarafında konunun ana çizgileri veya planı verilmiştir. Bazılarında da buna ek olarak «etkin öğretim» (faal metot) in bir gereği kanısıyla, bazı sorular sorulmuştur. Birincisi, konunun genel olarak tanınması bakımından gerekli olabilir. İkincisi, yani, açıklayıcı nitelikteki «sorular» ve «çalışmalar» ise, çok kere yukarıda belirttiğimiz amaca yönelmiş değildirler. Etkin öğretime imkân veren «soru»

eğitim

Cavit BİNBAŞIOĞLU

nun karakteri, her hangi bir sorunun karakterinden farklı olmak gerekir. Etkin öğretime uygun olarak sorulan sorular, öğrencinin kendi kendine etkinlikte bulunmasına ve eğitimde değeri büyük olan kendi yaşantılarının (hayat tecrübelerinin gene kendi) öğrenimine yardım edecek nitelikte kullanılmasına bağlıdır

Gerçek bir öğretim yapmak veya buna yardım edecek ders kitabı yazmak, her şeyden önce, öğretmenin veya yazarın «öğrenme» kavramına verdiği anlama dayanır. «Öğrenme»yi, «yaşantı yoluyla davranış değişikliği» olarak kabul eden bir görüş ile «bilgi edinmek», «bellek», yahut «bir konu üzerinde incelemelerde bulunmak» olarak kabul eden bir görüş arasında fark vardır. Birincisi, çocuğun eski yaşantılarını ele alır; bunları en değerli birer öğrenim materyali olarak görür; her birini, yeni bilgilerin veya becerilerin temeli olarak kabul eder; öğretim sırasında çocuğu düşündürür, yeni görüş veya davranışlara ulaştırır; diğeri, beş duyu gibi yaşantıya dayanmayan kuru veya havada kalan bilgi verir. Bu çeşit bilgilerin ortaya çıkması için çocuğa sorulan sorular da böyledir. Böyle sorular, «etkin öğretim» adına sorulmuş olsalar da değersizdir. Etkin öğretim amacıyla sorulacak soru, çocuğun çok iyi bildiği yaşantılarına veya eski bilgilerine dayandığı oranda değerlidir.

Sözü uzatmamak için şunu söyleyebiliriz: Ders kitapları, yaşantıya dayanan bir «öğrenme» anlayışını benimseyen kimseler tarafından «öğrenme», «öğretim» ve «öğrenci etkinliği» ilkeleri gözönünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Çocuğu, konuyu öğrenmeye motiflendirmek, onun konu ile ilgili yaşantılarını ortaya çıkarmak veya onu yeni yaşantılara sevk etmek, bu yaşantılar üzerinde çeşitli zihin etkinliklerinde bulundurmak ve her konuda bir genel fikre (sonuca, genellemeye) götürmeye çalışmak, öğrenme ilkelerine uygun birer davranıştır. Bu davranışlarda bulunurken «yakından uzağa», «somuttan soyuta», «yalından bileşiğe» gitmek gibi öğretim ilkeleri de ayrıca uygulanmalıdır. Bütün bu işler olurken, her basamakta, öğrencinin beden ve zihin etkinliği esas tutulmalıdır. Bunları yazmazsak, çevresine etkin uyum yapan, problem çözme yeteneği gelişmiş insanlar yerine, ortacağ eğitimcileri gibi, ezberci insanlar yetiştirmeye devam ederiz.

Ne yazık ki pedagoji dünyasınca yıllardır bilinen bu görüşe uygun bir ders kitabı henüz yazılmamıştır. Fikirle uygulama arasında zıtlık vardır. Ders kitaplarının yeniden ele alındığı şu günlerde bu önemli noktanın göz önünde bulundurulmuş olmasını dileriz.